

Základy teorie a metodiky výchovy

Mgr. Lenka Ďulíková
386350@mail.muni.cz

Výchova

- ▶ „je vhodné chápat jako celoživotní proces...cílevědomý a záměrný proces, který umožňuje změnu a rozvoj jedince v souladu s jeho potřebami, individuálními dispozicemi a sociálními vztahy“ (Čábalová, 2011) „proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji“ (Průcha a kol., 1995).

Vzdělání

- ▶ „je relativně ukončeným stavem, který zahrnuje soubor získaných vědomostí, dovedností, postojů, názorů, hodnot, norem.“

Vzdělávání

- ▶ „se vztahuje především k socializaci jedince s důrazem na rozvíjení kognitivních (poznávacích) stránek a kvalit jedince. Je procesem obohacování osobnosti poznáváním a rozvíjením dovedností, které umožňují toto poznání používat...proces získávání vědomostí, dovedností, postojů, hodnot, norem a metod dalšího získávání poznatků, na rozdíl od pojmu vzdělání.“ (Čábalová, 2011)

Socializace

- ▶ *„celoživotní proces sociálního učení, který není jen pasivním přebíráním vzorců, postojů atd., ale také aktivním získáváním zkušeností v sociálních interakcích“ (Nakonečný, 2005). Thorová (2015) dodává, že „vývojem se člověk mění v kulturní osobnost, která v dospělosti dokáže fungovat ve složitém systému lidské společnosti jako její součást a zároveň jako individuální bytost.*
- ▶ *Vztah jedince a společnosti je reciproční, jedinec je společností ovlivňován, ale zároveň ji mění“.*

Interakce

- ▶ *„je podstatnou determinantou výuky, neboť naplňování výchovně vzdělávacích cílů je bez komunikace a interakce mezi učitelem a žákem či žáky nemožné.“ (Zormanová, 2014) Jde o vzájemný vztah.*

Reflexe

- ▶ *„zastavení se u významného momentu zkušenosti, zaměření se na něj (aktivní věnování pozornosti), vystoupení z obvyklého rámce nazírání a přístupu k věci, otevření se něčemu novému, neočekávanému, co se v mysli „vynoří“ (myšlenka, pocit, postoj, zorný úhel, souvislost).“
(Havrdová, Hájný, 2008)*

Sebereflexe

- ▶ *„je obecné zamýšlení se jedince nad sebou samým, nad svou osobností, ohlédnutí se zpět za svými činy, postoji, city, rekapitulování určitého úseku vlastního života či vlastního chování a rozhodování v situacích, které jsou pro daného člověka významné. Cílem je zhodnotit sama sebe, rozhodnout, co a jak změnit, zvolit strategii pro budoucnost.“ (Průcha, 1998)*

Axiologie

- ▶ *„učení o povaze hodnot, o jejich místě ve společnosti a ve struktuře světa hodnot, o jejich vzájemných vztazích i jejich poměru ke společenským a kulturním faktorům na jedné straně a struktuře osobnosti na straně druhé.“*
(Kolář a kol., 2012)

Kurikulum

- ▶ „obsah vzdělávání (učivo) v širším slova smyslu a proces jeho osvojování, tj. jako veškerou zkušenost žáka (učícího se), kterou získává ve školském (vzdělávacím) prostředí, a činnosti, které jsou spojeny s jeho osvojováním a hodnocením“. (Máňák, Janík, Švec, 2008)

RVP

- ▶ „stanovuje pro předškolní, základní i gymnaziální vzdělávání stejné klíčové kompetence“ (RVP ZV, MŠMT, Praha 2015), ..“smyslem je stanovit standardní a závaznou úroveň vzdělávání, kterou by měli dosáhnout všichni žáci v úrovni vědomostí, dovedností, postojů a kompetencí.“ (Čabalová, 2011)

Kompetence

- ▶ „souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobnostní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti.“ (RVP ZV, MŠMT, Praha 2015)

Cíl výchovy

- ▶ dosahujeme ho soustavou výchovných prostředků v relativně dlouhodobém procesu, mění se s vývojem společnosti, žádoucí vlastnosti člověka, týká se celé osobnosti člověka

Cíl výuky

- ▶ kvalitativní a kvantitativní změny u žáků v oblasti kognitivní, afektivní a psychomotorické, kterých má být dosaženo v procesu výuky, zamýšlený výsledek učební činnosti, ke kterému učitel se žáky směřuje...odvozen z hodnotové soustavy naší společnosti, zakotven v hlavních školských dokumentech

Výchovně vzdělávací proces tvoří řada prvků, které v systému plní různé funkce, vždy se navzájem ovlivňují, vytvářejí komplexní celek, nelze je libovolně měnit bez následků pro další rozvoj celého systému! (Maňák, 2003)

„Dětský věk jest věkem, jenž podléhá vlivu. Proto nejdůležitější při výchově jest výběr vlivů, jež budou na dítě působiti.“
(L. N. Tolstoj)

Cíle výuky

Zakotveny v hlavních školských dokumentech:

NPV

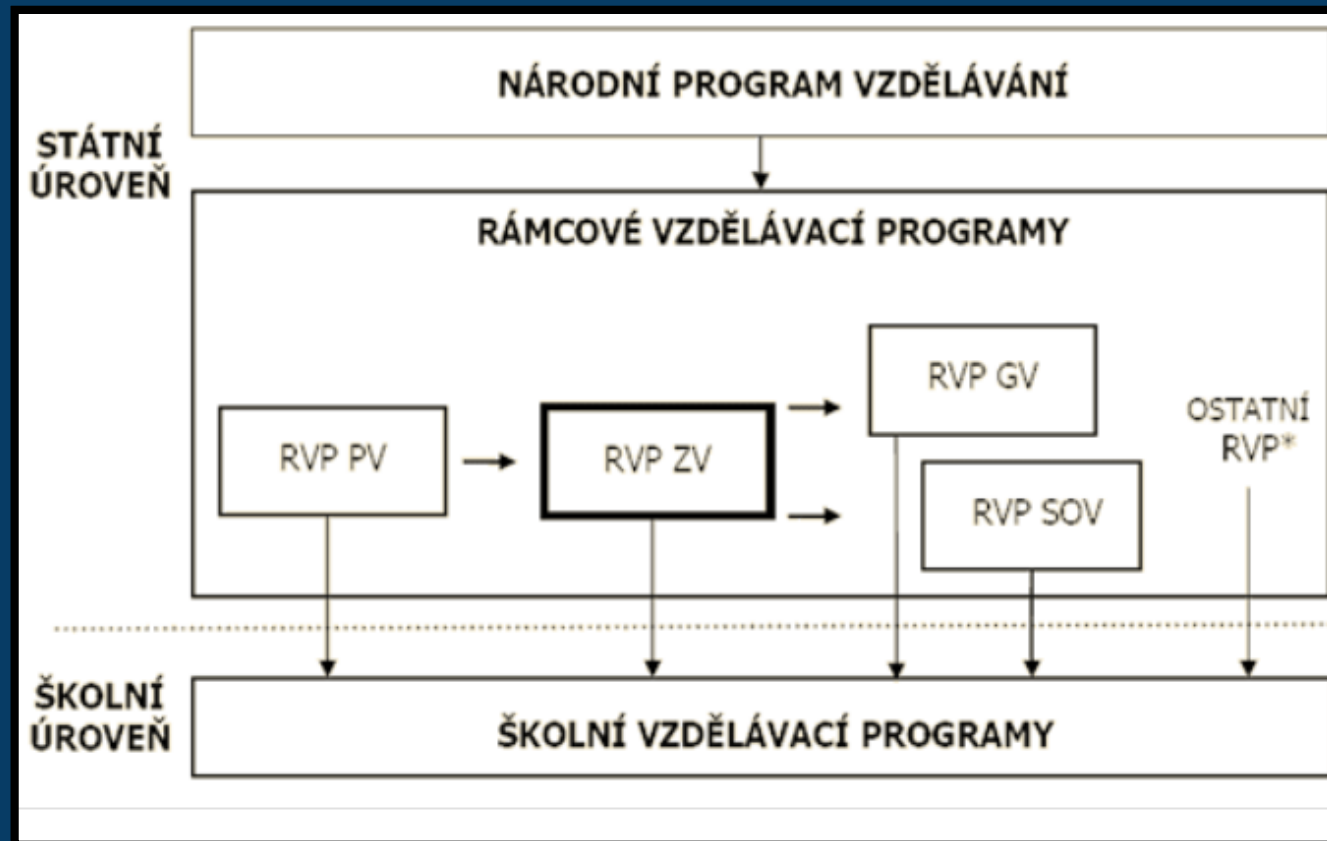
- ▶ pro celou vzdělávací soustavu

RVP

- ▶ popisuje závazné výstupy a obsahy vzdělávání na jednotlivých stupních (primární, nižší sekundární...) nebo na konkrétních oborech (gymnázium...)

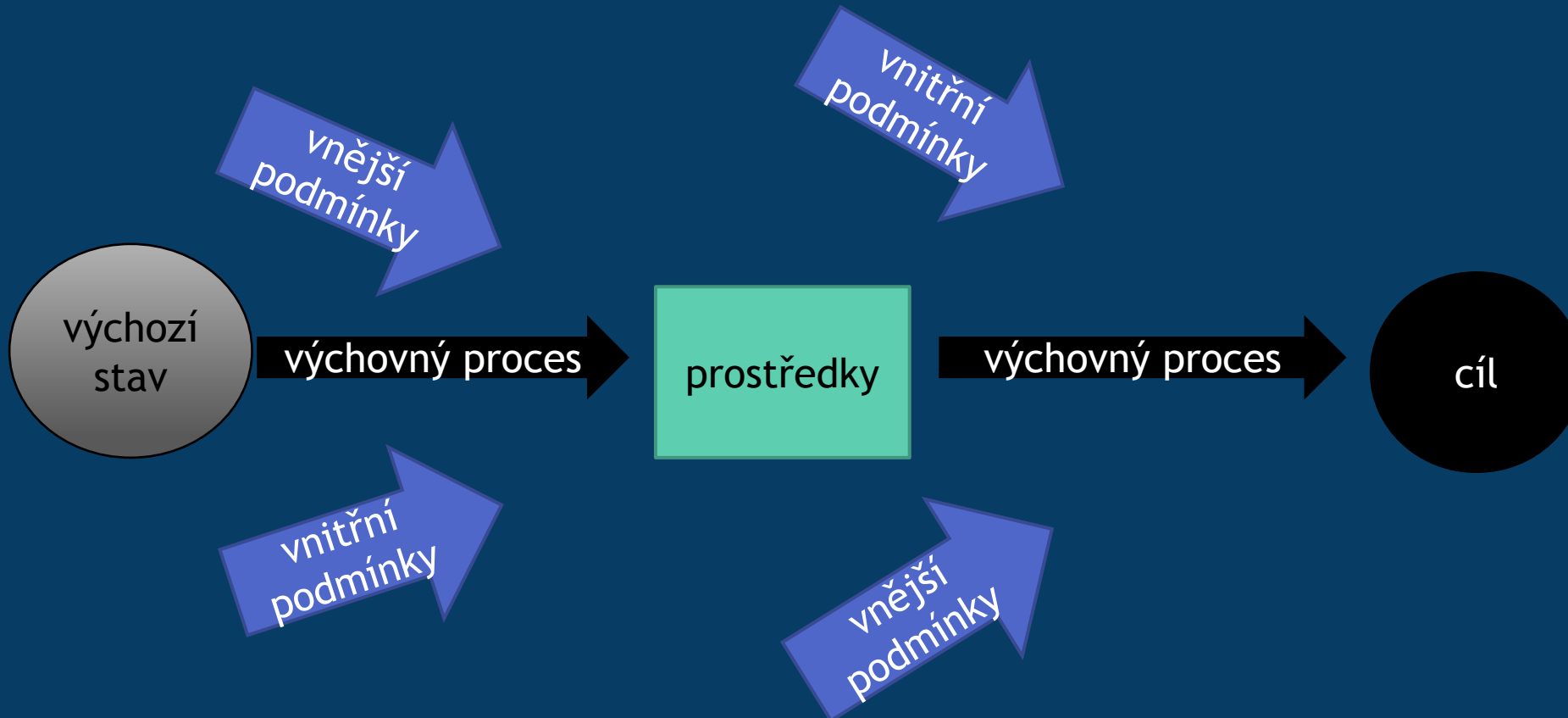
ŠVP

- ▶ si vytváří každá škola samostatně podle požadavků v RVP, školy si tak mohou vytvářet samostatné předměty, určovat ve kterých ročnících se bude probírat které učivo i jeho rozsah

Předmět zkoumání TMV

► výchova

Cíle výchovy

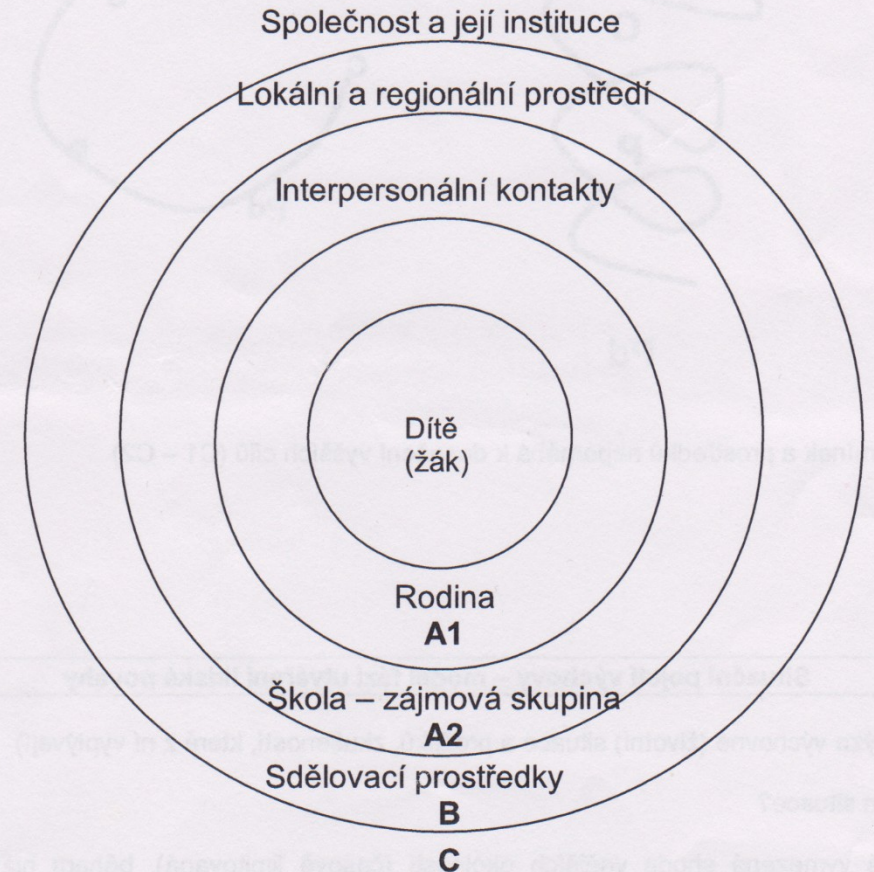
- ▶ Prostředky výchovy - vyučování, metody výchovy, organizační formy, pomůcky
 - ▶ intencionálně (přímo, záměrně)
 - ▶ funkcionálně (nepřímo, bezděčně)
- ▶ Podmínky ovlivňují výběr výchovných cílů a prostředků

► Podmínky výchovy

- VNĚJŠÍ (sociální a přírodní okolnosti)
- VNITŘNÍ (dosažená úroveň a předpoklady vychovávaných jedinců a skupin - jejich věkové, individuální a skupinové zvláštnosti)

➡ ovlivňují se navzájem

Schéma sociálního prostředí z hlediska jeho vlivu na dítě (žáka)

A - sociální mikroprostředí
B - sociální mezoprostředí
C - sociální makroprostředí

Báze moci v komunikaci

Co je moc?

- ▶ obsah a VZTAH (moc ovlivňuje naši komunikaci a opačně)

French a Raven (1968)

- ▶ Legitimní - paní učitelka, zaměstnavatel
- ▶ Odměňovací
- ▶ Donucovací
- ▶ Referenční - partner/ka, kamarád/ka
- ▶ Expertní - lékař, média

Autorita a kázeň

Autorita

- ▶ jedna z podstatných forem uskutečňování moci - založena na obecném uznávání oprávněnosti, tj. legitimacy, vlivu určité osobnosti, instituce nebo skupiny
 - ▶ formální x neformální...
 - ▶ partnerský vztah edukátora a žáka + řád (odpovědnost)
- ▶ moc - schopnost donutit někoho, aby si počíнал jinak, než by chtěl

Čím můžeme dávat najevo autoritu?

Kázeň

- ▶ dobrovolné (vnitřní)/nucené (vnější) podřizování se jednotlivce/společnosti určité autoritě, pořádku, řádu, dodržování zadaných norem chování
- ▶ funkce: orientace ve společnosti, chrání před bezprávím a konflikty, sebekázeň, fungování společnosti, výkonová

Jak na nekázeň?

- ▶ zapojit děti ihned, pozorovat, oční kontakt, interakce, skupinová práce, motivace!
- ▶ neustoupit, když jsou narušována pravidla, nezastrašovat „ještě jednou to budu muset říct...“, čekat na vyplnění v klidu
- ▶ pochvaly, odměny a eliminace hrozby a trestu
- ▶ cíl práce, zapojení, dodržení času, otázky udržují při aktivitě, zpětná vazba...
- ▶ nabídnout a ukázat to pozitivní a krásné...jít příkladem

Agrese

- ▶ nepřátelství, útočnost vůči osobě, předmětu či překážce na cestě k uspokojování potřeby, může se projevit otevřeně, být potlačena, být přesunuta, projevit se psychosomatickými důsledky
- ▶ jednání poškozující ostatní, ale i jakékoliv jednání a chování, které směřuje k dosažení určitých výhod a prosazení cílů
- ▶ nebezpečí šikany!

- ▶ fyzická aktivní přímá - např. rvačka
- ▶ fyzická aktivní nepřímá - např. pokud někomu zaplatíme, aby někomu ublížil
- ▶ fyzická pasivní přímá - např. bráním někomu, aby dosáhl cíle
- ▶ fyzická pasivní nepřímá - např. odmítání splnit kladené požadavky
- ▶ verbální aktivní přímá - např. slovní urážky
- ▶ verbální aktivní nepřímá - např. šíření pomluv
- ▶ verbální pasivní přímá - např. odmítám se s někým mluvit
- ▶ verbální pasivní nepřímá - např. pokud se někoho nezastaneme, když ho ostatní kritizují

Šikana

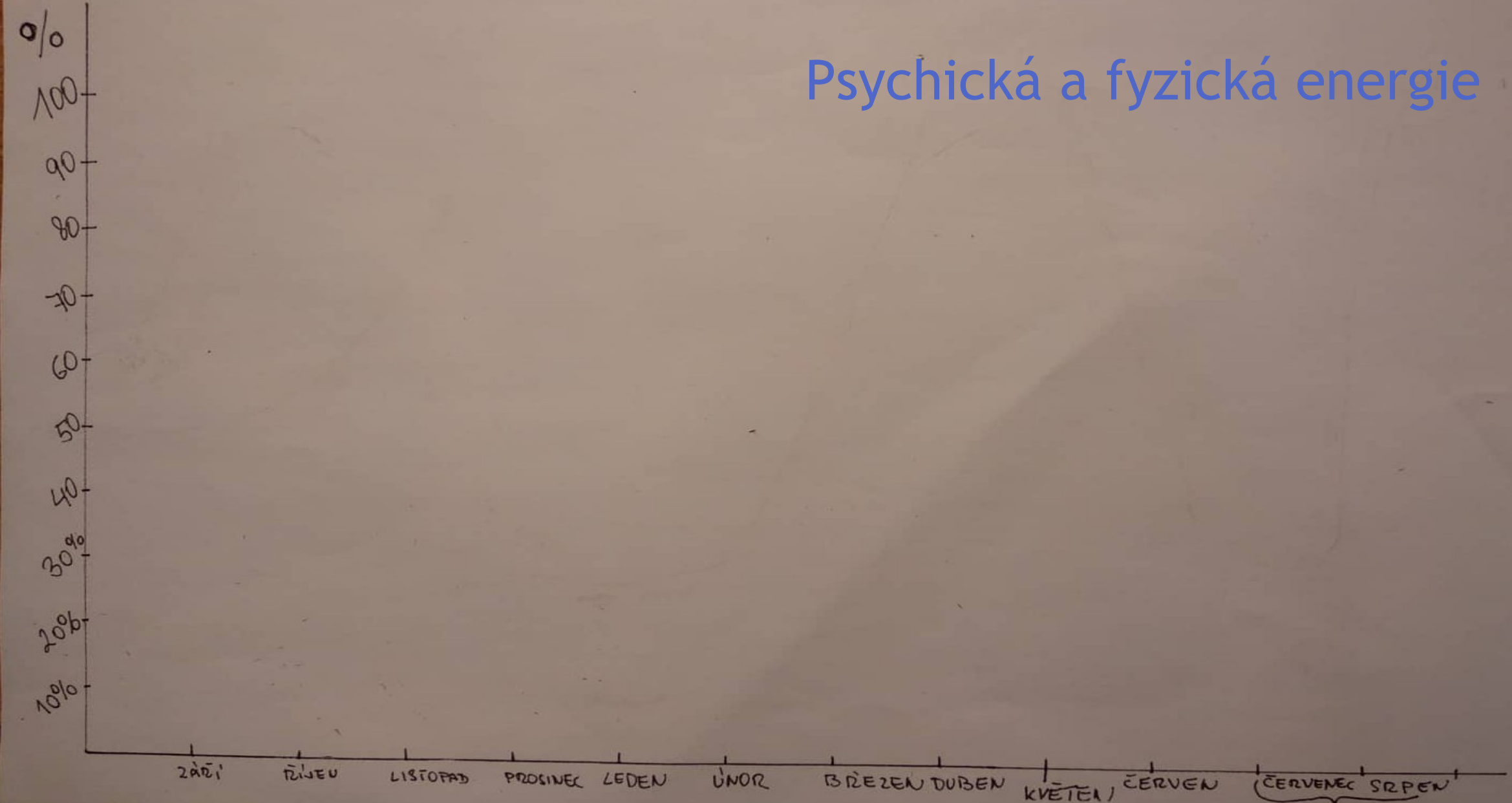
vývojové stupně šikanování:

1. zrod ostrakismu
2. fyzická agrese a přitvrzování manipulace
3. klíčový moment - vytvoření jádra
4. většina přijímá normy agresorů
5. totalita neboli dokonalá šikana

- ▶ ponižování/týrání jedinců jinými, cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo jedinci vůči osobě, která se nemůže nebo neumí bránit
- ▶ agresivní chování ze strany žáka/ů vůči žákovi/skupině žáků/učiteli, opakuje se (nikoli nutně)
- ▶ vědomé, záměrné, úmyslné (skryté) snaze ublížit fyzicky, emocionálně, sociálně...
- ▶ <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny?highlightWords=Metodick%C3%A9+doporu%C4%8Den%C3%AD+pro+prim%C3%A1rn%C3%AD+prevenci+rizikov%C3%A9ho+chov%C3%A1n%C3%AD+%C5%A1kol%C3%A1ch>

VÝVOJ ME' ENERGIE VE ŠKOLNÍM ROLĚ * SPĚVÁKOVÁ, PAVLAS MARTANOVÁ 2019

Psychická a fyzická energie

Burn out

výsledek dlouhého pozvolného procesu:

- ▶ 0. fáze: výkon, snaží se, přesto má pocit, že požadavkům není možné dostat a jeho snaha není dostatečně ohodnocena, „podhoubí“
- ▶ 1. fáze: pocit, že nic nestíhá, ztráta systému
- ▶ 2. fáze: neuróza (např. úzkost), pocit, že stále musí něco dělat, chaotické jednání
- ▶ 3. fáze: pocit - že se nemusí nic, přítomnost druhých lidí dráždí, ztráta veškerého nadšení a zájmu, únava, zklamání, vyčerpání

- ▶ Prevence: postoj, práce není všechno, sociální opora, VČ, terapie...
- ▶ Důsledek dlouhodobého stresu...

Literatura

- ▶ ŠAFRÁNKOVÁ, Dagmar. *Pedagogika*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2993-0.
- ▶ KOLÁŘ, Zdeněk. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3710-2.
- ▶ MAŇÁK, Josef, Tomáš JANÍK a Vlastimil ŠVEC. *Kurikulum v současné škole*. Brno: Paido, 2008. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. ISBN 978-80-7315-175-1.
- ▶ MAŇÁK, Josef. *Nárys didaktiky*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3123-9.
- ▶ THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.
- ▶ NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie organizace*. Praha: Grada, 2005. Psyché (Grada). ISBN 802470577x.
- ▶ ZORMANOVÁ, Lucie. *Obecná didaktika: pro studium a praxi*. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4590-9.
- ▶ Průcha, J., Mareš, J., Walterová, E. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1998. 328 s. ISBN 80- 7178-252-1
- ▶ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2013. 142 s. [cit. 2018-04-02]. Dostupné z WWW:<http://www.nuv.cz/file/433_1_1/>.
- ▶ HAVRDOVÁ, Zuzana a Martin HAJNÝ. *Praktická supervize: průvodce supervizí pro začínající supervizory, manažery a příjemce supervize*. Praha: Galén, c2008. ISBN 978-80-7262-532-1.
- ▶ ROSENBERG, Marshall B. *Co řeknete, změni váš svět*. Přeložil Hana ANTONÍNOVÁ. Praha: Portál, 2015. ISBN 9788026209126.
- ▶ *ASISTENTPEDAGOGA.CZ: PORTÁL PRO ŠKOLNÍ ASISTENTY A ASISTENTY PEDAGOGŮ* [online]. Středočeský kraj: OP VK, 2013 [cit. 2018-04-05]. Dostupné z: <http://www.asistentpedagoga.cz/>

Literatura

- ▶ Proč si tak vzácně s druhými rozumíme? Může za to ledovec. *O nás a našem životě mezi lidmi - s mozkem na mysli* [online]. Praha, 2010, 2010 [cit. 2018-04-25]. Dostupné z: <http://www.brain-in-mind.cz/2010/04/pricina-proc-si-nerozumime-ledovec.html>.
- ▶ DEVITO, Joseph A. *Základy mezilidské komunikace: 6. vydání*. Praha: Grada, 2008. Expert (Grada). ISBN 978-80-247-2018-0.
- ▶ EKMAN, Paul. *Odhalené emoce: naučte se rozpoznávat výrazy tváře a pocity druhých*. Přeložil Eva NEVRLÁ. V Brně: Jan Melvil Publishing, 2015. Pod povrchem. ISBN 978-80-87270-81-3.
- ▶ Paul Ekman: Outsmart Evolution and Master Your Emotions. In: Youtube [online]. 1.08.2013 [cit. 2018-04-25]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=pVp5pGSwZkg>. Kanál uživatele Big Think.
- ▶ STARÝ, K. *Formativní hodnocení. Zpráva o mezinárodním semináři OECD. Pedagogika, 2005b, roč. 55, č. 4, s. 394-396.*
- ▶ Čtyři dohody - Nehřešte slovem... Hodný chlapeček a holčička. In: Youtube [online]. 5.12.2014 [cit. 2018-04-25]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=nlZ7JzPZ2ZI>. Kanál uživatele Petr Havránek.